

Абетка з історії України: бо корінням у рідній землі

Леонід Полтава

Архангел

Архангел і архистратиги...
Такі незвичні ці слова.
Вони прийшли з тієї книги,¹
З якою думка ожива.

В Апостолів святому слові
На землю сила їх прийшла:
Це вічні воїни Христові,
Це вічна правда проти зла.

Ми їх не бачим, бо людині
Не все побачити дано,
Та над Тризубом України
Їх крила — наче знамено!

Бандурист

Взяв козак бандуру в руки,
Кобзи давньої сестру:
Попливли, заграли звуки,
Наче хвилі по Дніпру.

То весела, то похмура,
То колюча на язик,
Розповідь про все бандура -
Гетьманівна всіх музик.

У боях вона бувала,
Знає радість, сум і злість,—
І усе запам'ятала.

І про все нам розповість.

Верховина

Є гори і долини,
Що й зором не обняти,
На нашій Україні
Ми маємо Карпати:

Верхи пішли у хмари
(Орли там насторожі!),
Внизу — ліси, отари,
Потоки... — царство Боже!

Потоки срібно грають,
Біжать, біжать в долини...
О, кращої немає,
Як царство верховини!

Гетьман

Землі великої в Європі
Великий сину! Ми тобі
Вклоняємось за Конотопи!..2
Не знав ти ляку в боротьбі,

На білому коні полинув
Туди, де бій поволі гас:
За волю й долю України
Ти вів у бій полки для нас!

В руці із шаблею дзвінкою,
Піднявши руку, мов крило,

Ти мчав у вир важкого бою,
Щоб легше жити нам було!

Гонта

Повернувшись із походу,
Стали табором полки;
Рідну п'ють, здорову воду
Чорновусі козаки.

Задзвеніли раптом струни:
«Потанцюймо ж, хто козак!»
У степу лунають луни,
Жупани цвітуть, як мак!..

Взявся й Гонта витинати
(Але шаблі не забув!):
Вміє той потанцювати,
Хто у битві першим був!

Довбуш

Давно він жив... Але в імлі,
Де виє хижий звір,
Он знову Довбуш на скалі —
Орел Карпатських гір!

Відважний, спритний у бою,
З рушницею в руках,
Веде ватагу він свою
По вивчених стежках;

І буде Довбуш з краю в край
В бої вести загін,
Аж доки вільним стане Край,
В якому виріс він.

Емблема

Емблема — слово з чужини,
Що стало нашим словом...
Там, де міста, степи, лани,—
Вона засяє знову.

Так, ця емблема — золота,
Це ж гетьмана ознака:
На ній всесильний знак хреста
І влади горді знаки!

Зростає, учись, щоб день прийшов,
Щоб швидше понад степом
Засяла волі хоругов —
Гетьманський знак Мазепи!

Єдність

Нероздільні земля і небо,
Нероздільна моя сім'я,
Нероздільна любов до тебе,
Дорога матусю моя;

Нероздільна людська родина,
Наша мова і наша кров,

І єдиній моїй Україні —
Нероздільна моя любов:

Ген від Сяну до річки Дону
Устає вона в сяйві дня,
Україна — моя ікона,
До якої молюсь щодня.

Жнива

Ще до князів, давно-давно,
Не знали ми серпів:
У землю кидали зерно —
І колос буйно цвів.

Руками рвали колоски,
І кров текла із рук,
Аж хтось промовив: «Для руки
Уже доволі мук».

Скував серпа селянський син,
Не знаний нам дулібЗ...
І так ми йшли аж до машин,
Які збирають хліб.

Запорожці

Мов живі тут гори і долини,
Срібні хвилі брязкотом підків:

Розгулялось море України —
Море запорозьких козаків!

Отаман на «чайці» — шаблю вгору,
Став незрушно, ніби вріс у час,
Ще й гукає: «Грай же. Чорне море,
Аби ворог не помітив нас!»

Пропливла давно козацька фльота⁴
Через моря вічний водограй,
Щоб відбити ворогам охоту
Нападати на Козацький Край!

Сини

(За Василем Стефаником)

Росли сини, як ті дуби,
Не знали горя та журби:
Батьки у радісній родині
Синів ростили Україні.

Та впала волі хоругов,
І заспівала сурма знов,
І мовив батько: «Йдіть, сини», -
Пішли... і не прийшли вони...

Могил стрілецьких не знайти...
Чи є над ними хоч хрести?..
Та вже нові сини зростають,
І всі для тебе, Рідний Краю.

Ігор

Жив Ігор-князь у нашім Краї,
Не на землі, а на коні:

Десь на кордоні запалає —
А вже нога у стремені!

В шоломі й панцері, із луком,
З мечем відгостреним завжди,
Бив половецьких хижих круків
За наші села й городи.

Пливе й пливе Дніпро-Славута.
Пливе рікою вічний час...
Та я таким хотів би бути,
Яким був Ігор — воїн-князь!

Їздець

Їздець поїхав на коні
В чужий, далекий край,
Та на прощання він мені
Сказав таке: «Прощай!

Не знаєш, хто я, звідки я,
Лише запам'ятай:
У кожного — любов своя
І свій найкращий Край!

Шануй чуже, своє люби
І дорожи своїм!..» —
І зник їздець, лише копит
Загуб далекий грім.

Йордан

Йшли до річки люди
У снігу по груди,
І найбільшого морозу
Не боялись люди.

Стали з хоругвою
Колом над рікою:
«Оживи нас, добра річко,
Святою водою!

Ми за нашим Паном
Прийшли до Йордану,
Щоб молитвою зцілити
Всенародну рану».

Каменярі

Іванові Франку

Тут гори і скелі, неначе пороги,
А ми прокладаєм дорогу;
Тут кручі такі, що ніхто із низин
Таких не сягне височин.

Гукали нам скелі, щоб ми відступили:
«Нікому не вистачить сили
Зламати оцей споконвічний граніт —
Йому ж мільйони вже літ!»

Багато наклали із нас головою,
Та ми не покинули бою:
Ми бились у скелях за кожний поріг —
І врешті пробрили дорогу доріг!

Лови

Рушницю в руки — і на лови,
На полювання у ліси,
Де спить у срібному вінкові
Земля незвичної краси.

Вже приготовані набої,
І олень вже ступив на сніг...
Та, зачарований красою,
Стріляти з нас ніхто не зміг!

Немов з найкращої картини
Зійшов по срібному пасу...
І не наважилась людина
Стріляти у таку красу.

Млин

Млини-вітряки довгокрилі!
Ви — помах прощальний руки.
Людина вже й атом скорила,
Навіщо ж тепер вітряки?

Ще, може, в далекій країні,
Як дуже, як дуже давно,
Працюєте ви для людини,
Тручи золотисте зерно.

Новіші машини із криці
Прийшли у модерні роки —
І, ніби натомлені птиці,

За обрій летять вітряки...

Ноти

То як птахи на високих дротах,
То як на рейках вояки,
Поставали таємничі ноти —
Композитора значки.

Мов абетку, треба їх вивчати:
До-ре-мі-фа-соль-ля-сі...
Хто не вивчив — не вчитати
Нот беззвучних голосів;

І не кожна в ід чита людина,
Що говорить нотний пас.
«Ще не вмерла Україна», —
Тут записано для нас.

Ольга

Княгинє Ольго, ти в часах далеких
До нас прийшла з болгарської землі.
Як ті вовки, чигали небезпеки,
Як чайки ті, жалілися жалі...

Та в Києві державною рукою
Добро і лад ти швидко навела,
І хрест засяв зіркою святою,
Яку ти в наше небо підняла!

Загомоніли гори і долини...
І розпочався християнський вік.

І ти сказала: «Буде Україна,
Бо з нами Бог, віднині і повік!»

Прометей

Скільки сонце пливе над землею,
Скільки буде будов і руїн,—
Будуть жити завжди Прометеїс
Між народами вічних країн.

Будуть жити навіки безсмертні,
Чесні й горді народу сини,
Що за правду зуміють умерти,
Бо для правди приходять вони.

Їх обманники будуть карати,
Та не вб'ють правдолюбних ідей!..
Як зумів ти за правду вже стати —
Не шукай Прометея: ти сам Прометей!

Родина

Ліси виростають родинами в горах,
Чайки відлітають у вирії гуртами,
Родинами плавають риби у морі,
І хмари гуртами летять над містами;

І десь астронавт у безмежнім просторі,
І десь мореплавець у чорну годину,
І сивий дідусь у самотньому горі,—
Усі вони мріють про рідну родину...

Ста друзів не стане у справжньому горі,
Заваляться плани, мільйони й палати,
Та сьйвом рятунку в життєвому морі
Завжди для нас будуть родина і мати.

Спорт

Мов крила літака у штормі,
Напружились юначі м'язи!
Ще мить — і він здолає непоборне,
Здолає вмить, відразу!

Повітря в груди — на півнеба,
Сто блискавиць в жилаві ноги!
Про все в цей час забути треба,
Крім гасла — Перемога!

І він здолав ривком нестями!
Лише не знали я і ти,
Як готувався він роками,
Щоб тут за мить перемогти!

Трембіта

В місячнім сьйві срібні Карпати,
Зорі на гори перлами впали...
Як же у ніч таку не трембітати?
Як не сказати, що ми покохались?

Тіло гуцула виносять із хати,
Газду старого, що спочив тихо...

Як же у мить таку не трембітати?
Як не сказати горам про лихо?

Танки ворожі гудуть у Карпатах,
Прапор чужинця над Довбуша краєм.
Як же у час такий не трембітати?
Як не гукнути: волі бажаєм!

Україна

Валентинові Морозу

Ти не тільки там, де княжий Київ,
Де горять тисячоліть хрести.
Україно, ти неначе мрія,
Що її чужим не досягти!

Ти живеш у гуркоті турбіни,
У гнізді орлинім на шпилі,
І у слові першому дитини,
І у надрах нашої землі.

Ти у всіх країнах, Україно,
В образі нестримного крила,—
Бо усюди є така людина,
Що тобі на вірність присягла!

Франко

Коли б не мав ти, княжий Львове,
Безсонний стороже віків,
Ні короля Данилаб слова,
Ані струнких січовиків,—

То і тоді тобі в пошані
Земля вклонилася б стара:
Нового нам ти дав Богдана⁷ —
Франка нам дав, Каменяра!

З вогнем Мойсеевого слова⁸
Ідуть за береги Дніпра
Мільйонні армії Франкові
З могутнім співом: «Не пора!...»⁹

Хата

У всьому є своя краса
(Краса ж завжди крилата).
Ні, не летить у небеса
Оця звичайна хата.

Вона — не палац золотий,
Не хмародеру буря,
Але росли, росли у ній
Шевченко і Петлюра!..

Усі віки у ній живі,
У ній молилась мати...
Будуймо ж палаці нові
І не забудьмо... хати!

Церква

Авторові проекту Я. Паладієві

З далекої карпатської землі,
Кривавої, мов Прометея груди,
Її сюди у серці принесли
Відважні, непокірні люди.

Кетскільські гори10 прийняли її,
Немов сестру з далекої країни.
В Америці немає солов'їв,
Та є церкви і люди з України.

Гуцульська церква молиться за нас,
За правди й волі переможні битви.
У наш непевний і нерівний час —
Вона струнка і чиста, як молитва.

Чумаки

По степу широкім чумаки ідуть,
На возах високих рибу-сіль везуть.
Де вони стояли, де вони пройшли,
Там кружляли хижі степові орли.

Не одна жоржина зблідне восени,
Не одна дівчина бачить давні сни...
А вони степами, наче журавлі,
Міряють ногами всі кінці землі.

Від Чорного моря сто доріг лягло,
Повернулась валка у своє село:
«Що та сіль та риба? Що мені із них,
Як уже немає чумака в живих?!»

Шевченко

«Чому вода у землю йде
І вгору йде у колі?...» —
Життя Тараса молоде
Минало у неволі.

Але підземне джерело
В душі кипіло в нього:
Він кинув мачуху, село
Й пішов у світ-дорогу;

Він світ пізнав, світ горя й сліз,
Народи без привіту,
І слово правди він підніс,
І став поетом світу.

Щити

У панцерах, з мечами і щитами
Стоять далекі предки перед нами,
Хоч дивно нам дивитись на щити
З двадцятого століття висоти...

Щити, щити! Скількох ви заслонили,
Щоб не зійшли народи у могили!
Ми й мир утратили, і волі не знайшли,
Коли мечі в плуги перелили!..

Нехай же бачим наш одвічний Київ
І воїна при брамі Візантії,
Хай всі серця з'єднаються уमितь

У щит Вітчизни — непоборний щит!

Великдень

Йдуть наддніпрянці, лемки, буковинці,
Йдуть галичани й гуцули йдуть,
Волинь, Кубань... О, друзі-українці!
Вона скінчиться, ця голготна¹¹ путь!

Як заспівають дзвони про свободу
І в зливі сонця згине лютий сніг,—
Великий день великого народу,
Мов писанка, засяє для усіх!

І стане весь народ наш на коліна,
В могутнім співі дзвонів і сердець,
І так воскресне наша Україна,
Як Він воскрес — Творець!

Юрій

Юрій¹² крилатий летить на коні,
В Слово вслухаючись Боже:

Змія погрози йому не страшні,
Ворога він переможе!

Спис блискавицею вдарив униз,
В ребра огидного змія!..
Вороже, досить наруги і сліз —
Юрієм зводиться Київ!

Може, колись, коли підеш у путь,
Змія неправди побачиш,—
Будь тоді Юрієм, лицарем будь
І переможеш, юначе!

Ярмарок

Біля церкви на майдані —
Хто у світі, хто в жупані,
Той поважний, та весела -
Ярмаркова каруселя!

Поміж крамом на майдані
Витуманюють цигани,
Ярмаркують, хто як вміє...
Над майданом вітер віє...

Над майданом вітер віє,
Над майданом сонце гріє...
Хоч нема що продавати —
Йдім і ми ярмаркувати!

ПРИМІТКИ

1 **Біблія** — стародавня і одна з найвизначніших пам'яток світової культури, зібрання різних за формою і змістом релігійних та світських книг.

2 **Конотоп** — 1659 року під Конотопом на Чернігівщині козацькі війська під проводом

гетьмана Івана Виговського здобули блискучу перемогу над московськими військами.

3 **Дуліби** — стародавнє східнослов'янське плем'я, що жило у верхів'ях Західного Бугу і Прип'яті, предки сучасних українців.

4 **Фльота** — флот.

5 **Прометей** — у грецькій міфології титан, богоборець, захисник людей від сваволі богів.

6 **Данило** — Данило Галицький, князь Галицько-волинської землі, дипломат і полководець.

7 **Богдан** — Богдан Хмельницький, гетьман України з 1648 року, видатний державний діяч і полководець, засновник української державності.

8 **Мойсееве слово** — тут у значенні пророчого слова. Мойсей — герой однойменної поеми Івана Франка, біблійний пророк, визволитель давніх євреїв з єгипетського полону.

9 **«Не пора»** — відомий вірш Івана Франка, який став гімном боротьби за незалежну українську державу.

10 **Кетскильські гори** — гори на півночі США біля кордону з Канадою, в Аппалачах, штат Нью-Йорк.

11 Голготна путь — шлях на Голгофу, до місця страти (від назви гори Голгофи в Єрусалимі, де був розп'ятий Ісус Христос).

12 Юрій — він же Георгій Побідоносець, святий великомученик, страчений за те, що не зрікся христової віри. Після смерті він з'явився на білому коні, озброєний списом, і вбив змія, якому щодня приносили в жертву дітей.